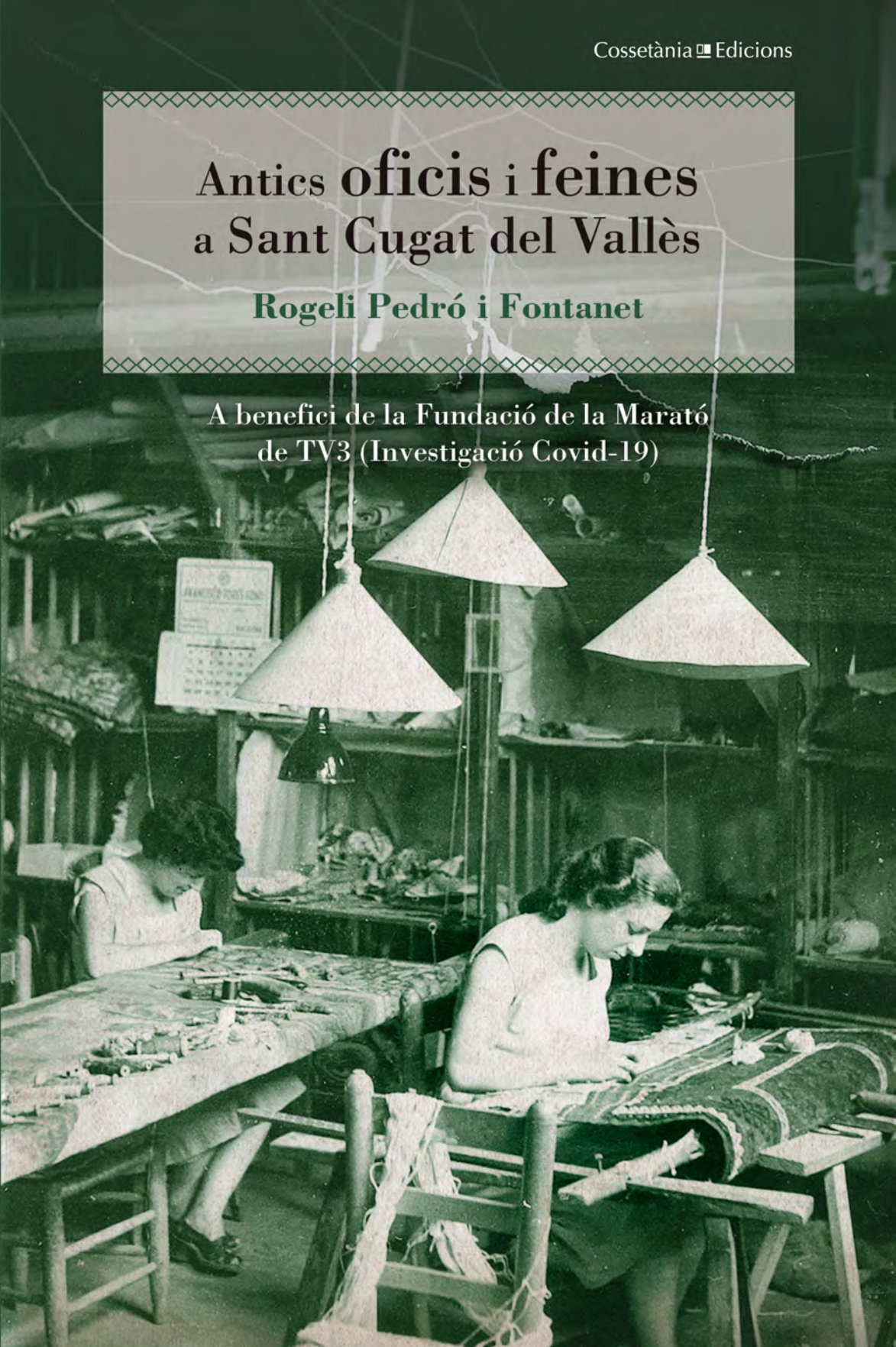
Cossetània Edicions

Antics oficis i feines a Sant Cugat del Vallès

Rogeli Pedró i Fontanet

A benefici de la Fundació de la Marató de TV3 (Investigació Covid-19)

El Tinter · 162

ANTICS OFICIS I FEINES A SANT CUGAT DEL VALLÈS

ROGELI PEDRÓ I FONTANET

Cossetània EDICIONS

Patrocinadors:

SOREA

Amat.
Immobiliaria des de 1948

Editat amb la col·laboració de:

AJUNTAMENT DE SantCugat

A les meues netes Mar i Aina

Primera edició: novembre del 2020

© del text: Rogeli Pedró i Fontanet

© de les imatges: els seus autors i propietaris

Imatge de la portada: Autor desconegut / Fons Pere Caldés Solà

© de l'edició:
9 Grup Editorial
Cossetània Edicions
C. de la Violeta, 6 • 43800 Valls
Tel. 977602591
cossetania@cossetania.com
www.cossetania.com

Disseny i composició: 3 x Tres

Impressió: Romanyà Valls, SA

ISBN: 978-84-1356-002-1

DL T 870-2020

ÍNDEX

Pròleg, *per Domènec Miquel* 5

Introducció 11

I. OFICIS PRODUCTIUS

Els boters 16
Els carboners 32
Els carros i els carreters 42
Els ferrers 52
Els terrissaires i els rajolers 62
Els cistellers i els cadiraires 74
L'art dels tapissos i les catifes 82
L'artesania de la guitarra 94
Els matalassers i els guarnicioners 102
Els cansaladers i tocinaires 112

II. SERVEIS A LES PERSONES

Els barbers 126
Les bugaderes i les rentadores 136

Els sastres i les modistes 146
Els recaders 158
Els esquiladors 166
Els esmolets 172
Els retratistes 178
Els espardenyers 186
El tipògraf 194

III. SERVEIS A LA COMUNITAT

Les campanes i els campaners 204
El pregoner 218
Els escombriaires i els drapaires 224
Els serenos 234

IV. LA PAGESIA SANTCUGATENCA

Sant Cugat, un poble agrícola 242

Epíleg, *per Carles Garrigues Olivella* 265
Altres feines i oficis 267
Fonts i bibliografia 269

PRÒLEG

Ens recordem de santa Bàrbara quan plou i llampega, no pas abans, quan encara feia sol. Vull dir que en aquest món en constant transformació tot d'una ens adonem que tal o tal ofici ja ha desaparegut i llavors ens lamentem de no haver-lo documentat amb tota cura quan encara era viu, ni que fos a les seves acaballes. Per sort, de vegades hi ha algú prou amatent que procura guardar algunes eines i pren quatre notes o, fins i tot, enregistra una petita filmació de com es feien servir. Més curiositat que altra cosa. A l'Àfrica diuen que, quan mort un vell, es crema una biblioteca, perquè massa sovint els seus coneixements es perden per sempre. Però la veritat és que això també passa aquí amb moltes coses, entre aquestes els antics oficis artesanals que el progrés tecnològic i els canvis que comporta en els costums han anat arraconant per sempre. Alguns assoleixen subsistir com a rareses marginals, però amb una economia tan feble i estantissa que a la més mínima bufada són escombrats. Només cal veure el nombre d'artesans que han hagut de plegar aquests darrers mesos a causa de la COVID-19, a desgrat de l'últim refugi que havien trobat al Poble Espanyol de Barcelona.

Diferents generacions del segle XX han estat testimonis d'aquests petits oficis que abans feien un gran servei, alhora que permetien que alguna gent, poca, pogués sobreviure. Molts eren ambulants, voltaven de poble en poble pregonant la seva particular destresa a l'hora d'adobar cossis o estanyar paelles. Altres compraven les pells dels conills que havien acabat a la cassola de l'arròs dominical, pagades no pas amb monedes, sinó amb capses de llumins, costum que es va mantenir fins entrada

la dècada dels anys cinquanta del segle XX. També hi havia el marxant, que transportava a l'esquena un voluminós farcell; després, desplegat a terra, les mestresses de casa podien trobar tota mena de petits articles de merceria, des de vetes i fils fins a cintes de seda, botons, mitges, roba interior, retalls de tota mena i mil altres foteses. Molts van desaparèixer, malgrat que alguns fossin poc menys que mil·lenaris. Altres, com l'esmolet, van saber renovar-se tot col·locant la mola al darrere d'una petita motocicleta i, més ençà, en una furgoneta. Els nous materials van tornar obsolets els vells matalassos de llana i l'ofici de matalasser, de la mateixa manera que el plàstic va acabar amb la tradició dels cistellers.

L'autor del llibre, Rogeli Pedró i Fontanet, arriba a Sant Cugat per estudiar a l'aleshores recent creada Escola de Mestres, però la població li agrada i s'hi queda. Això el converteix en testimoni dels darrers cinquanta anys, que no és poca cosa. La tria d'oficis que fa no pretén ser una exhaustiva relació dels que encara havia conegut i ha vist esvanir-se, sinó una aproximació a alguns, sobretot a aquells en què coneixia directament les persones que els exercien o els havien exercit durant la seva joventut. Tampoc no importa tant si n'ha estat testimoni directe o només actua de cronista del que li han explicat. Podria semblar que la major part d'aquests oficis tenen arrels mil·lenàries, però no és així. Els oficis, com tot, apareixen per donar resposta a unes necessitats humanes i simplement desapareixen quan aquestes també ho fan o troben una millor resposta. Durant segles trobem documentats els carboners de Collserola i de la serra de Galliners, però quan comença la distribució domiciliària de gas natural s'acaben les anomenades *cuines econòmiques* i els fogons de carbó de l'àvia i, per tant, l'ofici s'esvaeix com el fum, mai millor dit. No crec que els ecologistes avui el veiessin amb gaires bons ulls, malgrat el gran servei que feia de mantenir el bosc en bones condicions. D'altra banda, ja ningú recorda que Sant Cugat va ser la primera població de la península Ibèrica que disposà de la modernitat del gas natural.

Hem perdut una pila d'antics oficis. Tampoc no queden boscaters i així ens va amb la pèssima gestió que estem fent dels boscos. Quan una ventada o una nevada tomba un grapat d'arbres, hem de contractar-ne del Solsonès o del Berguedà per poder-los treure. Què voleu més absurd que la fusta vagi a parar a Itàlia, mentre nosaltres la comprem a Escandinàvia? És la globalització. Si fem una repassada als oficis documentats

durant els segles XVI i XVII, trobem a faltar abaixadors, aiguardenters, basters, boters, bouers, cistellers, corders, corredors d'animals, escardassadors, esclopers, espardenyers, esparters, hospitalers, marxants, moliners, nuncis, ollers, paraires, pastors, pedrenyalers, picapedrers, porcaters, rajolers, retorcedors, serradors, teixidors, tintorers de drap, traginers... Tots treballaven a la vila de Sant Cugat i atenien les diferents necessitats dels seus habitants. Alguns d'aquests professionals, com l'espardenyer o el rajoler, és fàcil de deduir a què es dedicaven, però d'altres com l'abaixador o l'escardassador, que són especialitats del procés tèxtil de la llana, el més probable és que mai no els hagueu sentit anomenar.

Els constructors de carros van aparèixer a la vila a la segona meitat del segle XIX. Per anar a qualsevol població veïna, el 1853 només hi havia camins de ferradura que calia fer a peu o a cavall, llevat de Rubí, on ja es podia anar amb carro. El transport, doncs, es feia amb rècules d'animals de tragí. La vinya va obligar a eixamplar els camins perquè hi poguessin passar els carros i així transportar molta més quantitat de verema fins als cups de trepig en un mateix viatge. I poc més d'un segle més tard, la motorització automobilística els esborrà per sempre i els substituí per vehicles més capaços, ràpids i eficients. També el matalasser és del segle XIX. Els pagesos dormien en màrfegues de palla i de crin, mentre els senyors monjos tenien tres matalassos de llana portats de Barcelona. Quan el 1835 es produeix l'assalt al monestir, el primer que s'espolia són els preciosos matalassos. L'ofici a la vila també dura un segle. Les escumes, les molles i els làtexs acaben amb la llana tradicional i els seus bonys. La figura del sereno esdevé el substitut de les rondes volants de vigilància nascudes durant les guerres carlines, per acabar desapareixent al voltant de l'any 1960.

Altres oficis, no ja centenaris, sinó mil·lenaris, romanen adaptant-se a les necessitats i modes de cada moment, sobretot aquells que es poden englobar sota el denominador comú dels serveis personals: els barbers, que sempre s'han considerat un ofici, d'homes, naturalment, mentre que les pentinadores femenines restaven als llimbs del món laboral. La discriminació per raó de sexe ha estat molt present en els oficis fins a temps molt recents. Les dones s'ocupaven de la casa, dels fills, del marit, dels vells, de l'hort i de l'aviram familiar, però tot això no es considerava un ofici. I, encara, si calia, ajudaven en les tasques del camp o en l'activitat

de l'home. Així, pentinadora socialment no es tenia per un ofici, però perruquer de senyores sí. Ves quina subtil diferència! Avui les perruqueries unisex eviten aquestes desigualtats històriques. Un barber podia fer sagnies i tenia la condició de sanitari. Una llevadora no, a desgrat que hagués de saber aturar una hemorràgia o tractar unes febres postpart a manca de metge. Hi ha un altre exemple ben clar: si busqueu en les llibretes de contribució industrial del segle XIX trobareu sastres, però no modistes. Altra vegada aquesta diferenciació per raó de sexe que finalment admet un reconeixement en base a sastresses i modistos. Us heu preguntat com és que dins dels oficis de l'art tèxtil mai no ha existit el gremi de filadors? La resposta és ben senzilla: perquè bàsicament les encarregades de filar eren les dones. Recordeu el capitell d'Adam i Eva al claustre del monestir de Sant Cugat, on queda molt clar el rol de cadascú en la societat medieval: l'home amb una aixada al coll i la dona amb la filosa a les mans.

Certament que hi ha oficis desapareguts simplement perquè la producció industrial i la nova mentalitat de la societat de consum els ha arraconat. Ningú no arregla una barnilla de paraigua trencada; es llença i se'n compra un de nou. Això també ha fet que altres oficis evolucionessin de tal forma que avui costa de reconèixer-los com a continuadors de les formes més tradicionals. Els ferrers d'abans, que també feien baranes d'escala i de balcó, avui les segueixen fent, però ho fan utilitzant perfils metàl·lics estandarditzats i no només de ferro, sinó també amb alumini. I si abans havien d'esmerçar grans energies físiques per fer una determinada operació, avui disposen de maquinària que fa el mateix amb molt menys temps i esforç. No és exactament l'ofici el que s'ha perdut, sinó únicament alguns dels seus aspectes més artesanals. Si cap pagès llaura amb un animal, quin sentit té seguir fabricant relles? O una aixada, quan una premsa automàtica en pot fer uns centenars al dia. Estem disposats a pagar el sobrecost d'una artesania? Possiblement per això algunes antigues ferreries evolucionades avui opten per anomenar-se metal·listeries, encara que en un racó guardin la fornal i l'enclusa polsosa. Curiosament s'ha mantingut una de les especialitats més clàssiques, que és la de ferrador, no pas per atendre els animals emprats com a energia de sang, sinó amb finalitat lúdica. Sense pagesos, sense animals de tir, han proliferat les hípiques. Succeeix, però, que la seva ubicació sempre és marginal,

als afores dels nuclis urbans, no pas al centre de la vila com abans i l'espectacle de veure ferrar un cavall, que continua essent artesanal com sempre, només resta a l'abast dels que practiquen aquest esport.

Molts altres oficis també han evolucionat. El traginer amb una filera de mules va deixar pas al carreter i aquest al recader amb un camió. L'ofici no ha desaparegut pas, tot al contrari, viu moments d'esplendor com mai, només que amb noves fòrmules i amb les sigles de companyies nacionals o, fins i tot, multinacionals. I que són els actuals repartidors a domicili, amb bicicleta, amb motos o amb furgonetes, si no una versió actualitzada dels antics recaders de *paqueteria*?

I l'escombriaire? El que ha deixat d'existir és aquell carro de color verd que passava casa per casa tocant una campaneta per avisar de la seva presència, però l'ofici segueix, per sort de tots nosaltres, encara que massa sovint l'hagin d'exercir immigrants, perquè no volem embrutar-nos les mans. Recordeu quin caos ciutadà s'organitza quan hi ha una vaga d'escombriaires?

També els retratistes han viscut la seva pròpia transformació. D'un temps en què la fotografia era un luxe es va passar a la popularització amb màquines cada vegada més assequibles i l'obligat pas de la tècnica analògica del negatiu al digital. La darrera revolució ha estat arrasadora. La difusió d'aquest aparell que anomenem mòbil, que cap a la butxaca, que alhora és rellotge i despertador, telèfon i televisor, màquina fotogràfica, GPS i petit ordinador ha trasbalsat l'ofici i el negoci. En pocs anys han desaparegut aquells aparadors curulls de càmeres, que han tornat a ser un instrument per a professionals o aficionats d'alta qualificació. I, tanmateix, quan hem de renovar el passaport o el DNI i hem de portar una fotografia de carnet, acabem tornant al *retratista* de sempre.

Oficis d'ahir i oficis d'avui. Alguns certament desapareguts, però la majoria simplement evolucionats per poder atendre les noves exigències d'un temps tecnificat, tan transformats que se'ns fa difícil pensar que són la continuació dels que havíem conegut en la nostra infància.

Domènec Miquel
Sant Cugat del Vallès, any de la pandèmia

INTRODUCCIÓ

Hi ha oficis que exigien una gran habilitat, com el boter, el carreter, el terrissaire i el rajoler, el sastre i la modista, el ferrer, l'espardenyer, la perruquera, l'artesà de la guitarra, el barber o el retratista; d'altres, com el carboner, l'escombriaire, el drapaire, l'esmolet, la bugadera i rentadora, el pagès o el *recader,* passaven moltes hores fora de casa, treballant a la intempèrie. En qualsevol cas, eren feines relacionades entre si que contribuïen a fer més viu el nostre poble, com també ho feien el pregoner, el campaner o el sereno. La constant i progressiva mecanització de les diferents feines i oficis, així com les múltiples tècniques artesanes dels antics oficis, tingueren un gran auge durant els darrers segles. Però el pes de la industrialització i l'evolució dels diferents tipus de vida de la nostra societat els han desplaçat i relegat a petits racons de Catalunya o, com és el cas de Sant Cugat, han desaparegut del tot.

N'hi ha molts més d'oficis i feines per desenvolupar, però ara n'he escollit vint-i-quatre perquè m'agradaria que aquest fos l'inici d'un futur estudi amb la resta d'oficis i d'ocupacions que resten dins del tinter, com és el cas de les vitralleres, les dides, els botoners, els joiers, les puntaires, les llevadores, etc.

Comparteixo la filosofia de John Seymour[1] (Londres, 1914 – Irlanda, 2004) plasmada al seu llibre *Artes y oficios de ayer*, en concret a l'apartat en què expressa la filosofia ètica i moral que guiava la formació d'un bon mestre artesà: "Ser insuperable en un ofici no és fàcil. Molts joves

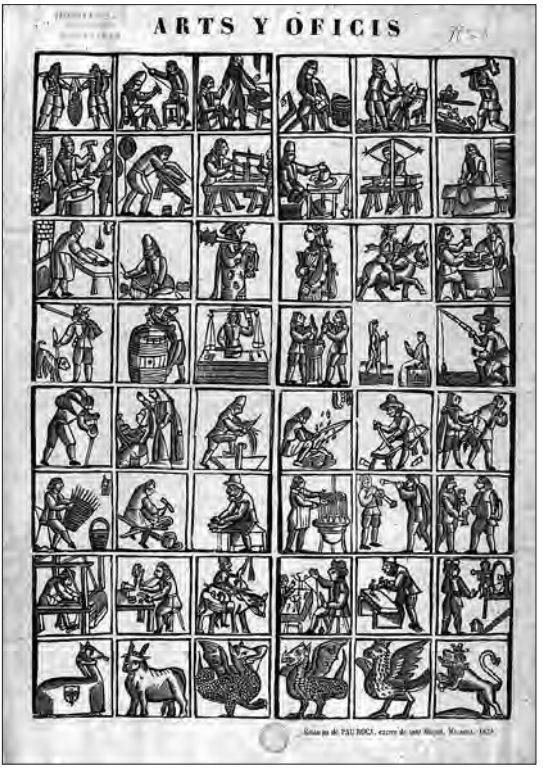
[1] Seymour, John (2001). *Artes y oficios de ayer.* Barcelona: Óptima.

ho intenten i fracassen. El vell sistema d'aprenentatge era el millor que ha existit, tant per als joves com per als mestres artesans. Aquells estaven subjectes a una disciplina molt rigorosa, potser massa, però a partir d'aquesta se'ls ensenyava no solament l'ofici sinó que també adquirien l'hàbit de la duresa del treball, la qual cosa els capacitava, més endavant, per gaudir de la vida i de la prosperitat en el seu negoci, perquè el mestre artesà és un home feliç. S'enorgulleix de la seva destresa i del seu treball, beu vi o cervesa amb entusiasme, mira amb il·lusió el seu menjar i sempre, sempre dorm bé! No coneix l'avorriment. Si mira cap al passat, no hi ha dubte que no lamenta el dur aprenentatge que el va qualificar per ser el que és. Ben segur que és millor, per a un jove, estar subjecte a una disciplina molt dura, guanyar un baix salari durant uns quants anys i després passar la resta de la seva vida essent respectat i respectant-se tanmateix com a artesà que treballar en una fàbrica, per molt bo que sigui el salari. En aquesta asseveració incloc els *professionals*. Un bon metge o dentista també és un mestre artesà i com a tal hauria de ser tractat. I no hi ha res més elevat en aquest món a què un home o una dona poden aspirar."

Alguns oficis que descric en aquest llibre eren de dedicació exclusiva, com els boters, els espardenyers, els *recaders*, els ferrers; però n'hi havia d'altres, com els carboners, els retratistes o els serenos, que eren temporers o, com diríem ara, a *temps parcial*. Uns i altres solien tenir el seu hortet o quatre animals (vaques, porcs, cabres, ovelles, gallines o conills) per compensar l'afeblida economia familiar. Cinquanta anys enrere les persones treballaven fora de casa de sol a sol.

En aquell temps no comptaven les hores al pagar la feina d'un carreter, d'un ferrer o d'un esmolet, sinó que es valorava el resultat de la feina final i, a cops, es pagava després de la collita. Hi havia persones que cobraven en espècies (sacs de blat o de civada o litres de vi) i d'altres en moneda quan havien venut part de la seva collita. Era una mena de cadena. Quan el carreter cobrava, aleshores pagava al ferrer i aquest a qui li proporcionava la matèria primera.

Són moltes les persones que m'han proporcionat informació sobre l'ofici que van practicar durant la seva vida i que havien heretat dels seus avantpassats (avis, àvies, pares o familiars propers), la qual cosa significa que aquests antics oficis s'han anat traslladant de generació en genera-

Auca d'arts i oficis. Barcelona, 1865. (Font: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya)

ció, en molts casos deixant *l'empremta de la casa.* La majoria d'aquelles feines s'han perdut, unes perquè ja no són necessàries i altres perquè les noves tecnologies les han mecanitzat.

Mentre que a ciutat els diferents oficis s'associaven en gremis, la qual cosa feia que la feina depengués d'una estructura més jerarquitzada i estructurada que al món rural, a Sant Cugat, tret de la Cooperativa Vitivinícola, la resta d'oficis es regia per la tradició familiar. Així, molts es desenvolupaven a la mateixa casa, un indret conegut i obert a tothom: cal Tartraner, cal Peret Carreter, cal Cisteller, cal Carboner, cal Ferrer... Espais de treball, de convivència i de trobada.

Però també hi havia oficis que comportaven sortir a l'aire lliure: els matalassers, que anaven casa per casa a fer i refer la llana i a preparar-la per tornar a aprofitar els matalassos. El carrer, en el cas de l'esmolet, l'esquilador o el *recader,* o els camps, pel que fa als pagesos, eren els llocs

de treball d'alguns oficis aquí explicats. La gent passava bona part del dia fora de casa, tot aprofitant la llum del dia.

Amb el pas del temps, els oficis requerien més preparació i especialització, a mesura que els coneixements tècnics també evolucionaven. També existia l'anomenat *aprenent* o *aprenenta,* la persona que treballava durant un temps variable per aprendre un ofici sempre sota les ordres d'un professional o mestre. Aquest podia procedir d'una família sense relació amb l'ofici però en què els seus pares o ell mostrava predisposició per començar a desenvolupar la seva habilitat.

Els pagesos i pageses foren nombrosos a Sant Cugat fins a mitjan segle XIX. Aleshores la superfície conreada ocupava el 54% de tot el nostre terme i la vinya, que era el conreu majoritari, el 73%. L'any 1857 el cens era de 2.487 habitants. S'estima que la majoria (el 80%) vivia de l'agricultura. Però, és clar, les persones tenien altres necessitats per a la vida quotidiana. De tant en tant havien de comprar recipients per guardar la seva producció, roba per abrigar-se, unes espardenyes, algun mitjà per transportar la collita, eines per al camp o bé havien de ferrar els ani-

Vista parcial de Sant Cugat del Vallès. (Foto: Autor desconegut / Fons Joan Tortosa Saperas)

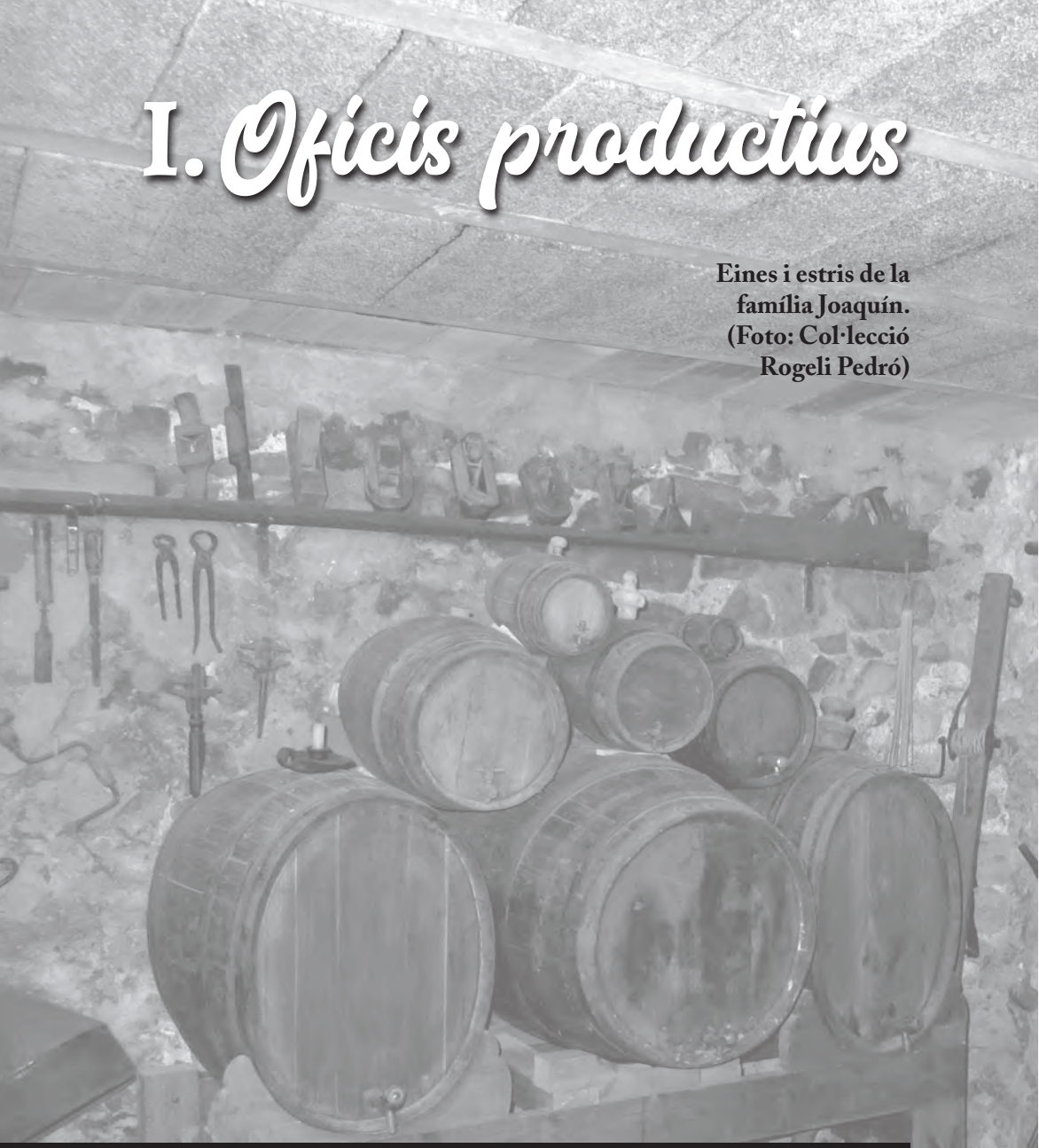

El Monestir de Sant Cugat del Vallès. (Foto: Cedida per Begoña Valcárcel)

mals. Necessitaven béns de consum per completar les seves necessitats. Aquest apartat va ser cobert per especialistes. Amb el temps, abundaren els ferrers, els llauners o els fusters, que eren capaços de fer les eines i utensilis necessaris per desenvolupar el seu ofici i els d'altres menestrals que convivien al poble. La majoria de dones, a finals del segle XIX, treballaven al camp, a banda de cuidar els fills, alimentar els animals de casa (conills i gallines) i fer-se càrrec de l'economia familiar. Algunes, ben poques, treballaven a les fàbriques o al servei domèstic.

Aquest llibre no pretén ser un *estudi* dels oficis santcugatencs d'ahir, sinó el reflex de les vivències d'un bon nombre de persones, algunes de les quals es van endur al *més enllà* un grapat d'experiències, fruit de les seves vivències i del seu pas per la nostra ciutat, obsoletes i totalment desconegudes per a les generacions més joves. Però, com llegireu en aquest treball, encara hi ha quelcom de residual en la memòria de molts vilatans, que, com jo mateix, ens agrada conservar el testimoni i el record d'aquelles persones que van exercir el seu ofici o servei públic amb mestratge i professionalitat. A cada relat trobareu quelcom d'història i també d'etnografia, i tanta informació directa com m'ha estat possible.

I. Oficis productius

Eines i estris de la família Joaquín. (Foto: Col·lecció Rogeli Pedró)

Sant Cugat, terra mediterrània, no s'entén sense recordar les vinyes, la verdor dels ceps a l'estiu i els groguencs colors de la tardor. L'enginy dels boters menestrals feu que el vi es transportés i s'emmagatzemés al nostre celler com l'or més preuat.

ELS BOTERS

Els pobles més antics emmagatzemaven i transportaven els seus productes en àmfores o tines de terrissa. No va ser fins a l'edat mitjana que les botes de fusta les substituïren, sobretot en el cas del vi. Aleshores nasqué l'ofici de boter. A Catalunya tenim notícia dels primers boters l'any 1015 (Arxiu Capitular de Barcelona). La seva feina consistia a construir portadores, botes i altres recipients per emmagatzemar o transportar el vi. Catalunya ha estat i és un racó de la Mediterrània on el conreu de les vinyes i la producció de vi i de cava ha significat una part important del desenvolupament econòmic i motiu de prestigi arreu del món.

A Sant Cugat, el temps de la verema durava des de finals de setembre fins a mitjans d'octubre. Abans de començar, els pagesos *estanyaven* les portadores tot introduint-les en recipients d'aigua per tal d'evitar la pèrdua del most. Les botes també s'havien de preparar; si n'hi havia alguna que s'havia florit, se li practicava una *estuba,* que consistia a rentar-la amb aigua calenta i herbes per eliminar la mala olor i el florit. Per finalitzar el procés, s'introduïa el *lluquet* ensofrat i encès a l'interior per treure'n les emanacions malsanes i afavorir l'acció conservant i antioxidant.

La feina de veremadors i veremadores era ben senzilla. Alguns tallaven els gotims de raïm amb un falçó petit i d'altres amb les tisores podadores. Un cop plenes les portadores, es traslladaven cap al carro amb l'ajut de dos pals llargs (els semalers) que passaven per sota de les cornaleres de la portadora. Els carros transitaven per tot el poble carregats amb les portadores plenes del que acabaria essent el vi de l'anyada. Aquells dies pertot arreu s'ensumava l'olor de raïm.

Actualment, la feina de la verema ha desaparegut a Sant Cugat i les explotacions de les comarques vinícoles utilitzen elements mecanitzats que fan més lleuger i eficient tot el procés.

El 1880, en ple desenvolupament de la indústria botera i de l'exportació de vins, es constituí a Vilafranca del Penedès la Federació d'Oficials Boters (FOB), la societat de boters més important dels Països Catalans, que va arribar a tenir un gran nombre d'associats; només al Principat, l'any 1906, hi havia 260 tallers de boter. Els boters, igual que els espardenyers, tenien una exhaustiva i rigorosa normativa que regulava la qualitat de la fusta, la construcció i el resultat final. Qualsevol bota que no s'ajustés als preceptes establerts era serrada pel bell mig.

A mitjans del segle XX la major part de santcugatencs es dedicava a la pagesia. La vinya ocupava el 72% dels conreus. Quan arribava el temps de la verema, tot el poble es mobilitzava i els carros traginaven el raïm amunt i avall. Uns tenien els seus propis cups i es feien el vi a casa seva; altres, els socis del Celler Cooperatiu, feien llargues cues abans d'entrar amb els carros carregats amb les portadores plenes a vessar de raïm. Hi havia dues entrades possibles per accedir al punt d'arribada: una a través del carrer de Santiago Rusiñol fins al carrer de Balmes, i l'altra per la rambla del Celler fins al carrer de Balmes. A l'arribar al destí final, es dipositava el raïm damunt de la vagoneta, es pesava, s'extreia una mostra del most per graduar-lo i, finalment, es lliurava un cartonet al pagès on figurava el grau del most i el pes del raïm. Al final de la temporada es passaven comptes en funció de les càrregues i del grau d'aquella collita.

Josep Maria de Sagarra descrivia així el temps de la verema: "Al celler estava tot a punt quan començaven a venir els carros dels parcers, que portaven el terç de la collita a l'amo. El raïm madur, premut dins les semals i visitat per les vespes i les mosques, només en venir de la vinya al celler de casa, ja havia sofert una lleu fermentació que es manifestava en la seva olor pertorbadora, quan queia xipollejant damunt la fusta del cup..."

L'excedent feia que una part del vi es transportés cap a Barcelona i d'altres pobles del Vallès i l'altra es transformava en aiguardent a la pròpia vila, al segle XIX, a les fassines. D'aquesta manera es concentrava

l'alcohol en un producte més preuat i menys voluminós. Eren uns altres temps en què la gent vivia tranquil·la perquè el plantejament de vida era senzill i les aspiracions dels santcugatencs força limitades.

Al voltant de la producció vinícola de Sant Cugat hi havia d'altres sectors i oficis que es beneficiaven de l'avinentesa; un d'ells fou el boter, un ofici tradicional, ja desaparegut a casa nostra i a la comarca i del qual jo mateix tinc un record entranyable.

Boters santcugatencs

A Sant Cugat hi hagué fins a tres boters en èpoques diferents: l'Ignasi Castells, més conegut com a *Nasi Boter*, que tenia el seu taller darrere de l'actual adrogueria de Cal Cabanas, del carrer de Santiago Rusiñol; en Tomàs Català, *el boter negre*, a la plaça del Monestir; i en Joan Joaquín Ibern, l'últim de l'ofici, a la rambla del Celler.

Segons Joan Tortosa (Sant Cugat, 1929), un personatge del tot polifacètic d'origen pagès i nomenat Fill Predilecte de Sant Cugat: "L'Ignasi Castells era un personatge singular. Entre el pare i el boter havien baixat una bota buida de la bastida i l'havien portat fins a l'ampla entrada de la casa [del carrer de Sabadell]. El boter treia els dos cèrcols que ajustaven les delgues a un dels fons i els desmuntava. Aleshores amb la bota ajaguda, s'hi posava a dins i amb una piqueta especial començava a colpejar-la de cap a cap fent caure la crosta de tartrà que s'hi adhereix en forma de petits cristalls perquè no és soluble en alcohol. De fet, el pare el que volia era que, quan una bota començava a pesar massa, calia descarregar-la d'aquest pes addicional. A mi el que més m'agradava era veure amb quina facilitat tornava a refer la bota i que, el més important, quan de nou hi posés el vi no vessés. Perquè les delgues i el fons ajustessin bé, hi posava uns brins de boga com a únic estanyador, col·locava de nou els cèrcols, els repicava amb un martell i una eina especial i entre ell i el pare tornaven la bota al seu lloc."

Joan Joaquín provenia del Masrampinyo, a prop de Montcada, i de petit ajudava els pares i l'avi, que eren de l'ofici. A l'edat de dotze anys ja sabia fer botes, deia. Amb el seu pare, cada any es desplaçaven a la Fira de les Portadores o de Setembre a Sant Cugat. Coneixia el Caballu i el

Tomàs Català, els quals es quedaven les botes que no havien venut el dia de la fira. Es va instal·lar a Sant Cugat el 1947, quan tenia 23 anys.

Ignasi Castells traspassà els clients i les eines de boter a Joan Joaquín quan va decidir instal·lar-se pel seu compte a la rambla del Celler. M'explicava que els inicis no van ser gens fàcils: es va haver d'espavilar tot sol i fins que es va casar feia estada a la fonda de Cal Garriga de sota les voltes del carrer Major, que regentaven la Lluïsa i el vell *Conrado*.

Una de les diversions que havia practicat era el joc de l'*Habanero*, amb altres companys com el Badó. Es jugava amb vuit cartes i, si podien, cantaven les vint o les quaranta; a més, a qui arribava a cinquanta-un, si guanyava la darrera partida, li pagaven el cafè.

El seu avi i en *Prudencio*, el seu pare, foren els precursors directes de Joan Joaquín en aquest ofici. Els pares provenien del Vendrell i li explicaven que era una professió molt ben considerada i que ells, com la majoria de companys d'ofici, feien de castellers els dies de festa. En Joan va dedicar gairebé tota la vida a construir botes, portadores, bocois i barrils a Sant Cugat. Ho feia, deia ell, amb molta paciència tot donant forma a la fusta per tal d'aconseguir una petita meravella, "la perfecció imperfecta. I —afegia— una bota sempre es fa igual. No calen estudis. El meu avi, sense saber llegir ni escriure, feia les botes millor que jo mateix". I també: "Aquest ofici s'aprèn de petit. Igual que s'aprèn a caminar, s'aprèn a seleccionar la fusta i a construir botes." Quan arribava el temps de la verema, se'n feia un tip, d'arreglar les cornaleres de les portadores. Fou el darrer boter de la comarca. Li agradava treballar amb la porta del taller oberta per saludar i conversar amb els seus amics i coneguts. Explicava que treballava moltes hores i que es guanyava bé la vida.

La *rierada* de l'any 1971 va endur-se algunes botes del seu taller que, finalment, va poder recuperar a Cerdanyola del Vallès.

Sempre em recordava allò de "fer bullir l'olla", fins que "s'acaba la cera i el ble". La davallada del seu ofici va coincidir amb la creació de les cooperatives. Tot sovint recordava amb nostàlgia quan Sant Cugat era un poble ple de vinyes.

Joan Joaquín es va retirar l'any 1994, quan tenia setanta anys i amb nostàlgia em comentava que veia molt difícil que algú continués aquell ofici sense una tradició familiar al darrere.